

Bokanmälningar

Per Broomé, Ann-Katrin Bäcklund, Christer Lundh och Rolf Ohlsson: Varför sitter "brassen" på bänken? eller Varför har invandrarna så svårt att få jobb?

SNS förlag, Stockholm 1996, 115 s.

Under det senaste decenniet har i Sverige och andra länder vissa gruppers försvårade ställning på arbetsmarknaden rönt en ökad uppmärksamhet. En sådan grupp är invandrarna. Inte minst i Sverige har invandrarnas ställning på arbetsmarknaden försvagats.

Per Broomé, Ann-Katrin Bäcklund, Christer Lundh och Rolf Ohlsson behandlar i *Varför sitter "brassen" på bänken? eller Varför har invandrarna så svårt att få jobb?* utvecklingen av invandrarnas situation i Sverige under de senaste decennierna med betoning på läget under 1990-talet. Författarna visar med hjälp av statistik hur arbetskraftsdeltagandet minskat medan arbetslösheten och förtidspensioneringen ökat bland invandrare jämfört med svenskar. För vissa grupper av invandrare är nu en mycket stor del av dem som är i aktiv ålder utanför arbetskraften. Vad förklarar då denna dystra situation?

Författarna presenterar ett antal förklaringar, som förts fram i debatten, till varför invandrarna har så svårt att få jobb. Den första förklaringen är den ekonomiska kri-

sen. De menar att denna har stor betydelse, men betonar samtidigt att den inte kan vara den enda förklaringen, då försämringen av invandrarnas arbetsmarknadssituation började redan före krisen. En andra förklaring är att utformningen av skatte- och transfereringssystemen i kombination med att vissa invandrargrupper har en tradition med mannen som ensamförsörjare ger bristande incitament till att söka arbete. Socialbidraget för en familj blir ofta större än den inkomst som *en* person kan få på arbetsmarknaden. Även denna förklaring avvisar författarna. Incitamenten att låta bli att söka arbete har inte blivit större under 1990-talet – transfereringssystemen har tvärtom blivit mindre generösa under denna period. En tredje förklaring skulle kunna vara att benägenheten att diskriminera har ökat. De avvisar också denna förklaring med hänvisning till undersökningar genomförda av Charles Westin och Anders Lange, vilka inte pekar på någon ökad främlingsfientlighet.

Författarna tror i stället på två andra förklaringar till att invandrarnas situation har

försämrats markant under det senaste decenniet: Den första hypotesen är att de invandrare som kommit under senare år i genomsnitt kommer från länder som skiljer sig från Sverige vad gäller kultur än vad de invandrare som kom under tidigare decennier gör. Den andra hypotesen är att arbetskraftsefterfrågans sammansättning har förändrats på grund av att företagens arbetsorganisation har förändrats.

En utgångspunkt för den första hypotesen är att det i arbetslivet inte bara krävs yrkeskompetens utan också kompetens vad gäller kommunikativ och social förmåga. För att kunna samarbeta på ett effektivt sätt på en arbetsplats krävs att de anställda kan kommunicera med varandra. Kunskaper i svenska är här av stor vikt. Författarna betonar dock än mer en annan typ av skillnader – skillnader i kultur: "...kulturavståndet' mellan den stora massan av invandrare och det svenska samhället [har] med stor sannolikhet ökat, vilket kan tolkas som att en stor andel inom de nya invandrargrupperna har lägre social kompetens (i svenska sammanhang) än tidigare invandrargrupper." Att invandrare kommer från geografiskt avlägsnare länder under 1970-, 1980- och 1990-talen än under 1950- och 1960-talen stämmer. Men det är inte självklart att det innebär att det ska gå sämre för dem på den svenska arbetsmarknaden. Man kan inte likställa avstånd och språklig och kulturell distans. Det finns dessutom många exempel på att invandrare från kulturellt avlägsna länder klarat sig bra på arbetsmarknaden i invandningslandet – ett exempel är de asiatiska invandrarernas framgång på den amerikanska arbetsmarknaden. Det hade varit önskvärt med en fördjupad analys av begreppet kulturell kompetens och av begreppets relevans för en analys av invandrarernas arbetsmarknadssituation.

Den andra förklaringen till den försämrade arbetsmarknadssituationen är enligt författarna att arbetsmarknaden har förändrats. Efterfrågan på arbetskraft ser anorlunda ut nu än tidigare. Teknisk ut-

veckling har gjort att de rutinarbeten med små krav på kunskaper i svenska som arbetsinvandrarna kom till under tidigare decennier har försvunnit, tex arbeten vid löpande band. För andra arbeten har kraven förändrats. Pyramiderna har gjorts plattare. Det krävs en ökad flexibilitet och större bredd vad gäller vilka arbetsuppgifter en anställd ska kunna utföra. Rutinbetonade arbetsuppgifter som inte kräver någon längre utbildning kombineras med arbetsuppgifter som kräver hög kompetens. För sådana "nya" sammansatta arbeten krävs en bättre grundläggande utbildning men också "social kompetens" – en god förmåga att kommunicera och samarbeta. De nya invandrarna har inte en lägre utbildning än de tidigare arbetskraftsinvandrarna men de har i genomsnitt en lägre utbildning än svenskarna, framför allt gäller det invandrare i storstäderna jämfört med svenskar i storstäderna. Det kan dock inte vara hela eller ens större delen av förklaringen till det försämrade arbetsmarknadsläget. Skillnaden i utbildningsnivå är inte särskilt stor och en grupp med mycket stora arbetsmarknadsproblem som iranska män har en genomsnittligt högre utbildning än svenska män. Det måste om hypotesen ska få ett starkt stöd vara andra typer av kunskaper än de som förvärvas genom formell utbildning som har betydelse.

Har då svenskt arbetsliv förändrats på det sätt som här skisserats och har det haft de här antydda effekterna på invandrarernas möjligheter att få en anställning? Författarna har försökt klarlägga detta genom intervjuer med personalansvariga på fyrtio företag. Dessa intervjuer ger visst stöd åt de framförda hypoteserna. Genom intervjuerna visas hur anställningar sker och vilka (små) möjligheter invandrarna har att få arbeten. Här finns ett par problem. Ett första problem är frågan om dessa företag är representativa för hela den svenska arbetsmarknaden. Om de inte är det, är det svårt att generalisera erfarenheterna från dem. Det hade behövts en utförligare diskussion. Ett annat problem är att det är

fråga om en tvärsnittsstudie. Författarnas hypotes är att det har skett förändringar av svensk arbetsmarknad över tiden och då behövs det fler mättidpunkter än en.

Boken avslutas med två mer allmänna kapitel. Det första av dessa kapitel tar upp vissa teoretiska aspekter vad avser invandrarnas integrering föranledda av studien. Det kan vara till nytta vid utformningen av de nya studier som planeras. Det sista kapitlet är ett försvar för mångfalden som det är lätt att instämna i men som inte tillför något till huvudtemat för boken, d v s inte bidrar till att förklara varför det är så svårt för mångfalden att fungera.

Mitt sammanfattande omdöme är att boken behandlar ett mycket väsentligt område, frågan om varför är det så svårt för invandrarna att få jobb, och på ett intressant sätt lyfter fram ett par hypoteser till varför det går sämre för invandrarna på arbetsmarknaden nu än tidigare. Det finns mycket som verkar rimligt i författarnas resonemang. Det empiriska underlaget är dock bräckligt och boken skall främst ses som en förstudie till vidare undersökningar.

*Professor Eskil Wadensjö
Institutet för social forskning
Stockholms universitet*